

משתות, ויחזיר.

ולא כשום הדיינין, דאילו התב, בשתות וביותר משתות, בטל המקח לגמרי, ולא סגי בהחזרת המעות.

ואילו הכא בשתות וביותר משתות הגיעו, כלומר, המקח קיים, וחייב רק להחזיר את הדמים⁽⁶⁶⁾,⁽⁶⁷⁾

רב פפא זבן ארעא [קנה קרקע] מההוא גברא, אמר ליה המוכר לרב פפא, "הויא עשרין גריוי משחיה" [שטח הקרקע הוא עשרים סאה].

וכשנמדדה, לא הואי אלא המוסרא [חמשה עשר סאין].

אתא לקמיה דאביי, אמר ליה אביי לרב פפא, אין לך עליו כלום, דהא סברת וקבילת. [ראית את השדה לפני המכירה, והסכמת לקנותה].

אמר לו רב פפא: והרי תנן, "פחות משתות הגיעו, עד שתות ינכה", ואילו כאן פחת לו רבע, ומדוע לא ינכה?

אמר לו אביי: הני מילי היכא דלא קים ליה ללוקח בגוה [אינו בקיא במידות השדה], אבל היכא דקים ליה בגוה, סבר וקביל.

אמר לו רב פפא: והא "עשרין" אמר לי, ולדעת כן אמר לי לשון זו, שישלים לי את הפחת משדה אחרת או ינכה מן הדמים?

אמר ליה אביי: לא זו היתה כונתו, אלא לומר לך דעריפא [מעולה] שדה זו כעשרין.⁽⁶⁸⁾

כיון שמשנתנו עוסקת במוכר קרקע לחברו במידה, ומצא בה יותר מכדי מידתו, ופסקינן, דמחזיר את העודף, ואינו מבטל את המקח. שנינו גם את המימרא המובאת להלן, "שני אחין שחלקו ובא להם אח

ולפי זה קשה מהברייתא על דברי רב יהודה. ואכן לענין הלכה, הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב הונא משום דברייתא קשיא לרב יהודה, וכשיטת היש מפרשים.

68. וכן פסק הרמב"ם (פרק כח ממכירה הלכה יג) "המוכר לחבירו שדה שהלוקח יודע אותה ואת מיצריה, וכבר הורגל בה, אפילו אמר לו יש במשיחתה מאתים, ונמצאת מאה חמשים, הגיעתו. שהרי ידעה וקיבל עליו. וזה שהזכיר לו את החשבון, כלומר, שהיא יפה כמו שדה אחרת שיש במשיחתה מאתים".

וכתב הרב המגיד, "וכבר כתבו ז"ל (הרשב"א) דאפילו אם אינה אלא מחצית הגיעתו".

אך כתבו הפוסקים, דדוקא מחצית, אך יותר

66. צריך באור, מדוע בשום הדיינים המקח בטל לגמרי, ואילו כאן אינו בטל, ורק חייב להחזיר את המעות?

ומבאר הרשב"ם, התם היינו טעמא, כיון שטעו בי"ד חוזרים מהכל. אבל הכא, דתרויהו חפצים במכר, המקח קיים. והאונאה, יחזיר.

67. באור הסוגיא לפי הרשב"ם. ולפי שיטתו, למסקנת הסוגיא אין קושיא לא על רב הונא ולא על רב יהודה.

אך יש מפרשים, וכן הוא בתוספות, שדברי הגמרא אינם אלא לדעת רב הונא. והכי פירושו, דעל כרחך סברה התוספתא, דשתות כפחות משתות, ומה שאמרה "כשום הדיינים", כונתה רק לומר שהשיעור הוא בשתות, כמו בשום הדיינים, ולא ברובע לסאה כדלעיל.

ממדינת הים" דקאמר שמואל, "מקמצין", דהיינו, מחזירים את העודף, ולא מבטלים את החלוקה.

ואנב גררא, שנינו ברישא את הברייתא המובאת בזה, העוסקת בדיני חלוקת אחין בגורל. רשב"ם.

תניא בברייתא, **רבי יוסי אומר: האחין שחלקו** בנכסי אביהם, והוא הדין שותפים שחלקו, ובררו להם שנים או שלשה חלקים שוים, והטילו גורל ביניהם.

כיון שעלה גורל לאחד מהן, קנו כולם. כלומר, אם היו שנים, קנו שניהם. ואם היו שלשה, או יותר, זה קנה חלקו שנפל עליו הגורל. והשאר קנו את שאר החלקים⁽⁶⁹⁾

לחלוק ביניהם בכל אופן שירצו⁽⁷⁰⁾.

מאי טעמא? במה קנו את חלקם, הרי עדיין לא נפל גורל, ולא החזיקו כל אחד בשלו?

אמר רבי אלעזר: כתחלת חלוקת ארין ישראל לשבטים.

מה תחלה, נחלקה לשבטים בגורל, וקנו כל אחד את חלקו על פיו⁽⁷¹⁾, **אף כאן** [יורשים] זוכים בחלקם על ידי גורל.

ומקשה הגמרא: **אי הכי**, נלמד מחלוקת הארץ דינים נוספים, מה לחלן בקלפי ואורים ותומים, **אף כאן בקלפי ואורים ותומים?**

אמר רב אשי⁽⁷²⁾: כאן אין צריך אורים

ממחצית אינו מוחל.

69. ואפילו שלא החזיקו כל אחד בחלקו, זכו כיון שמוחזקים ועומדים כולן בכל הקרקע. ואין הגורל מקנה להם כלום אלא מברר לכל אחד את חלקו המגיעו. רשב"ם.

ולפי דבריו, אינם צריכים לעשות קנין נוסף בחלקם.

אך דעת הטור (חו"מ קעג ב), אין הגורל מועיל אלא כדי לברר את החלקים אך עדיין בעינן שיזכה כל אחד בחלקו ברכי הקנינים.

ובפשטות נחלקו האם בשותפים כל אחד מוחזק בכל הקרקע, או רק בחלקו.

ועיין עוד לקמן במה שנעיר בדברי רב אשי. (הערה 72).

71. צ"ע דהא אמרינן בקידושין (כו א) דארץ ישראל נקנתה בירושה וישיבה. ולא בגורל.

72. יש לדון, האם רב אשי חולק על דברי רבי אלעזר, ומחדש דין חדש בקנין גורל, או רק מתרץ את דברי רבי אלעזר, ומסביר מדוע לא בעינן אורים ותומים.

הרשב"ם, לא גרס בגמרא "אלא אמר רב אשי", ולכן פירש, דרב אשי לא חולק על רבי אלעזר, אלא רק הסביר מדוע לא בעינן אורים ותומים.

ואכן לפי שיטתו, הטעם שקנו כולם אינו משום "בההיא הנאה", שהרי כאן אין צריך קנין, כיון שמוחזקים ועומדים כולן בכל הקרקע. ואין הגורל מקנה להם כלום אלא מברר לכל אחד את חלקו המגיעו.

אך הרא"ש (סימן ב) כתב, "האחין שחלקו, כיון שעלה גורל לאחד מהן קנו כולן. מאי טעמא? אמר רב אשי, בההיא הנאה דקצייתי להדיי, גמרו ומקנו להדדי".

70. רשב"ם. ויש מפרשים איפכא, קנו כולם, שלא יוכל עוד אחד מהם לעכב שלא יחלקו בגורל. שיטמ"ק.

ותומים, משום שגמרו והקנו מיד בלב שלם, בהחוא הנאה דקא צייתי להרדי [באותה הנאה שנשמעו זה לזה לחלוק בגורל], גמרי ומקנו להרדי (73).

עוד שנינו בדיני חלוקת אחין:

איתמר, שני אחין שחלקו קרקעות נכסי אביהם בפני בית דין (74), ואחר כך בא לחן אח ממדינת הים.

רב אמר, כיון שכל אחד נטל בטעות יותר מחלקו, בטלה מחלוקת. ויחלקו את הנכסים מתחילה לשלשה חלקים, ויטילו ביניהם גורל.

ושמואל אמר, מקמציין כל אחד שלישי

מחלקו, ונותנים לאח השלישי (75).

אמר ליה רבא לרב נחמן: לרב דאמר "בטלה מחלוקת", אלמא שני שותפים שחלקו שלא מדעת השותף השלישי, הדר דינא [בטלה חלוקתם].

אלא מעתה, הני בי תלתא [שלשה אחים, או שותפים] דקיימי, ואזול בי תרי מינייהו ופלוג בפני בית דין, בלא ידיעת השלישי, לשלשה חלקים שוים, הכי נמי דבטלה מחלוקת כשיבא השלישי לערער על חלוקתם?!

ודוחה הגמרא: הכי השתא? מהו הדמיון?! והרי יש לחלק:

די "ההיא הנאה", או שאין הגורל מועיל אלא לברר את החלקים.

74. אך מטלטלין שאינם צריכם שומא, לא בעו בית דין. רשב"ם.

75. רשב"ם. ולפי דבריו, השלישי נוטל חלקו בלא גורל.

והקשו התוספות, למה יגרע חלקו ליטול בלא גורל?

ולכן פרשו, אם יש להם שלש שדות, ולקחו כל אחד שדה, ואת השלישית חלקו, כשבא אחיהן, יפילו גורל על כל השדות, ויזכה במה שיעלה הגורל. ולענין זה לא בטלה המחלוקת, שאם תעלה בחלקו השדה השלישית, זכו הראשונים בחלקם כמו שהיה בתחילה.

או אם עלתה לו שדה של אחד מהם, יחלקו את השניה, והשלישית תשאר מחצה לזה ומחצה לזה כבתחילה.

ועיין ברמב"ן שהביא דעת הר"י מיגאש, דכל הסוגיא עוסקת כשהאח השלישי אינו מערער

ולשיטתו, רב אשי חולק על דברי רבי אלעזר. וכאילו יש כאן קנין על כל חלק העולה בגורל. והקשה עליו הפילפולא חריפתא (אות ט), מדוע צריכים קנין, הרי נתבאר לעיל (ג א) שאם חלקו ובררו כל אחד את חלקו אינם צריכים עוד קנין?

ותירץ, דחלוקה בגורל גריעה טפי. כיון דהוי כעין אסמכתא, והוא אמינא שלא תועיל אפילו כדי לברר את החלקים. ולהכי צריך לומר, "בההיא הנאה גמרו ומקנו אהרדי".

ועיין עוד בחידושי הגר"ח (שכנים פרק ב הלכה יא), ובאור שמח (שם הלכה יב). ובאבי עזרי קמא (שם הלכה י).

73. עיין בריטב"א, שנחלקו הראשונים האם גורל מועיל גם במטלטלין, או רק בקרקעות. כי אפשר שרק בקרקעות יועיל גורל, כיון ש"בההיא הנאה" הוי קנין כסף. וקנין כסף אינו מועיל אלא בקרקע, ולא במטלטלין.

ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים הנזכרת בהערה הקודמת, האם קונה בגורל על

אבל, אם אמר לו "כור, בשלשים, סאה, בסלע. אני מוכר לך", ראשון ראשון קנה.

כיון שאמר לו "סאה בסלע", הרי כל סאה וסאה היא מכירה בפני עצמה. ומשיכת כל אחת קנאתה.

וקשה, מדוע אם אמר לו "כור בשלשים" יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה, ולהוציא מיד הלוקח את כט' הסאים שכבר זכה בהם, הרי לדעת שמואל אם תפס מה שראוי לו מועילה תפיסתו גם אם לא תפס בשיעור הראוי לו?

ומתרצת הגמרא: **התם**, גבי מקח וממכר, **קז-א** עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למוכר וניחא ליה ללוקח. ולשניהם נוח שלא יגמר המכר עד שיגמור למדוד לו. שמא יתיקרו החיטים בינתים, או יזלו.

אבל בשותפים, ניחא לשניהם להפרד זה מזה במהירות האפשרית. ד"קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא", ולכן זכה כל אחד בחלקו.

עוד בדיני חלוקת אחים:

התם, נחיתי אדעתא דבי תלתא מעיקרא [חילקו את הקרקע לשלשה חלקים מראש], ולכן אין להם לחוש לדעת השלישי (76).

אבל **הבא**, גבי שני אחים שחלקו, ובא להם אח ממדינת הים, לא נחיתי אדעתא דבי תלתא מעיקרא. וחלקו רק לשני חלקים, ונמצא שכל אחד נטל יותר מן הראוי לו, והוי חלוקה בטעות.

אמר ליה רב פפא לאביי: לשמואל דאמר מקמצין, למימרא, דקם דינא.

כלומר, מי שנטל דבר הראוי לו, אלא שפחת או הותיר, מה שתפס תפס, ומחזיר את המותר.

וקשה: **הא רב ושמואל דאמרי תרוייהו, "האומר לחבירו: כור חיטה, בשלשים סלעים, אני מוכר לך"**, והתחיל למדוד לו את החיטה, יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה.

ואפילו אם משך הלוקח 29 סאים, לא נגמר המקח, עד שיתן לו שלשים סאה.

השותפים. והני מילי בקרקעות הצריכות שומא. אבל במטלטלין ומעות שאינם צריכים שומא, אין צריך לחלוק בפני בי"ד.

אך דעת התוספות, שאין אחד יכול לחלוק בלא דעת חבירו. וכשיבא חברו צריכים להטיל שוב גורל. ורק אם יעלה בחלקו אתו חלק שחלק, אמרינן דלא בטלה המחלוקת וזכה בו. כדלעיל.

ולפי שיטתו, "מקמצין" פירושו, ממעטים את החלוקה בכל מה שאפשר. מהר"ם.

אחריהם, ומסכים ליטול מה שיתנו לו, ובהא אמרינן שחלוקתם קיימת, ואין אחד מהם יכול לבטלה.

אך ודאי שהאח השלישי יכול לערער על חלוקתו.

76. על פי הרשב"ם. והוכיח מכאן, שכל שלשה אחין או שותפים, שהלך אחד מהם וחלק בפני בי"ד, ויש לו עדים על חלוקתו, התקיימה החלוקה, ואין אחר יכול לערער עליה.

ואם חלק שלא בפני בי"ד, אין חלוקתו כלום. ומה שהשיחו הנכסים השביחו לכל